

Издава сваког четвртка
на дијелом табаку.
Сваке за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину;

годишње 6 фтор.
на по године . . 3 " "
на четврт године 1 " 50.
За Србију годишње 20 дин.
на по године . . 10 " "
на четврт године 5 " "
све друге земље 20 фран.
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник :

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Прегизата из Црне Горе
и сва писма шаљу се са-
мом уреднику.

Прегизата из Србије у-
пућује се Велимиру Вало-
жићу у Виоград, а из дру-
гих крајева под адресом
P. Ramadanović Cattaro
(за „Црногорку“).

Прегизату примају сви
наши књижари и поштар-
ске експедиције. Неовра-
ћана писма не примају
се.

Број 4.

ЦЕТИЊЕ, 2. Фебруара 1884.

Година I.

НАД

МРТВИМ ТИЈЕЛОМ

П Е Т Р А Ј . С У Н Д Е Ч И Ћ А

ПРЕМИНУЛОГ XX. ЈАНУАРА MDCCCLXXXIV

НЕУТЈЕНЉИВЕ МЪ МАЈКЕ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
ЦИЛЧ.
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Куда си ми окренуо,
Петре сине!
Тако крутан и угледан,
Мој угледе!
Под вијенцем млад и зелен,
Млада главо! —
Ал' на сабор међ' младиће,
Јаох, Петре!
Ал' на Парнас к својој Вили,
Моја вило!
Али на пут, на науке
Кући леле!
Ал' у цркву на вјенчање,
Мајци куку! —
Што си грлом умунуо,
Гласит сине!
Очи чарне затворио
Очи виде!
Гојне руке прекретно
Рано љута! —
Зар не чујеш, зар не хајеш
Срце моје!
Мој плач, оца, браће своје
Аох нама!
И бираних пријатеља
Њима празно!
Зар си брата зажелио
Петре рано! —

Ах куд' ће ти крута снага
Мој соколе!
Куд' ти младост и наука
Мој цвијете! —
Ком остављаш родитеље,
Леле сине!
Браћу своју без утјехе
Куку Петре!
Како ће те прегорјети
Наш понос!
Наше срце извађено
Срчан сине!
Вјечне ране без пребола
Рано, Петре! —
Ти ми сада у гроб идиш
Куку мајци!
Прије рока, у цвијету
Руко моја!
Гроб да граи, земља љуби
Ах до Бога!
А ми тужни да кукамо
Куку Петре!
Док се гори на истини,
Круно наша!
С тобом мило загрлимо
Славо наша!
Да блаженство уживамо
Рајска душо! —

С. В. В.

МОЗАК И СРЦЕ У КИЧМЕНИСТИ.

(Наставак).

Једно је, чим се организам човјечији са свијетом одваја од организма остале животиње; то је: *прогресивни развјатак његова мозга.*

Мозга има и друга животиња; но што се па скали животињскијех организама више пењемо, што се од нижијех кичмењака више примичемо к вишијема па на пошљетку к самом човјеку, то и у саставу мозга налазимо непрекидну прогресију и све то веће развијање. Има животиња (рибе и голе амфибије) у којих се доцнији мозак, кад се животиња већ потпуно развије, нимало не разликује од ембрионалнога (док је животиња још у свом зачетку). Ни код једне животиње пак мозак не учини толики развјатак као у човјека; ни код једне није толика разлика између ембрионалнога и потпуно развијеног нормалног мозга као у човјека.*)

Мозак је дакле органична сила, којом се човјек одваја од осталог животињског свијета, којом чини све што остала животиња не може да чини.

Сада можемо себи јасно протумачити и тај појав, за што остала животиња стоји у свему далеко испод човјека. Није доста имати само огромнијех размјера у костурном саставу; није доста имати јако мишићно мање; ни на пошљетку нијесу довољни ни сами добро развијени чулни органи. Има животињскијех организама, у којих је све то боље утемељено и развијено но у човјека; има и пр. животиње (орач, пас), у које је понеки чулни орган много општрији и фињији но у човјека. Али фали оно што је под лобањом, па за луду све остао!

У мозгу је сједиште *свијести и умља* (интелигенције). То је доказано тиме, што апормални састав мозга, повреде и болести његове доносе са собом потпуни или посезни губитак свијести и умља. Има и пр. чељади, у које је мозак умља (атрофирао); у том случају слаба је свијест и још слабије умље; то су тако звани идиоти. Они имају мозга, али ни се није развио до потпуне мјере, па за то у њему не могу да раде душевне силе свијести и умља онако као што раде у нормалнога мозга. Они су јадници у свему налик на животињу; из тога се види, да с падом мозга човјек пада са своје вишне и изједначује се са животињом. Неразвијени мозак човјека приближује животињи. Што развијенији мозак, то већа разлика од животиње, то даље растојање човјека од животиње, то виши степен човјечије моћи у свему.**)

Свака мијева у мозгу производи мијене у свијести и умљу. Не заплусе ли срце мозак довољном количином крви, не отијече ли кроз мозак довољна количина крви (анемија), одмах се свијест губи, а с њом паравно и свако умље. Дадне ли се одмах мозгу крви колико треба, свијест се опет поврће, а с њом и умље. Загати ли се крв у свом отијецању кроз мозак, притисне ли ма на који начин обје хемисфере великога мозга, опет свијест страда, а с њом и умље.

У мозгу је дакле главна радионица *душе*, највише развијене силе органске материје од које је човјек састављен. А почем ниједна животиња нема тако развијенога мозга као човјек, то нема ни душе онакове као он, нема дакле ни највише развијене силе органске материје као што је има човјек у мозгу свом, у главном сједишту душе своје.

Неки физиолози хтјели су да траже душу у појединим дијеловима мозга, шта више чак у самој кичменој мождини. Позната је теорија о рефлексним појавима, па темељу којијех хтјели су неки да оснују науку о души кичмене мождине (Rückenmarksseele). Други су опет доказивали, да је души сједиште у Corpus callosum-у и т. д.

Мислим да је на погрешном путу сваки, који тражи душу по завјугтима мозга или ма у којем *вишојем* дијелу човјечијег тијела искључиво. Она је у *ниједном* *органу* човјека, а *главна* *јој* је *радионица* у *мозгу*.

Главни је фактор души *мозак*, — о том сумње нема. Но као што је организму човјека свак и најмањи дијел његов од потребе више или мање, тако ни мозак не би могао дати сам собом без органске помоћи цијелога тијела и свијех дијелова његовијех више или мање.

Прекините везе, којима мозак стоји у свези са спољашњим свијетом, па сте у главном прекинули и радњу његову, радњу *душе*.

Ускратите му храну, којом се храни и све остало у тијелу човјека, прекините свезу којом је везан за онити и заједнички изворник те хране, па сте прекинули и радњу његову, живот његов, живот *душе*.

Главна је радња душе у *мозгу* — то стоји. Али шта би значила и колико би врједила мождана радња, кад не би стојала у свези са спољашњим свијетом? Кад м зак не би имао чим да *вид* тај свијет, ни да га *чује*, ни да *омирише*, ни да *осјети*, ни да га *опише*, — каква би се радња тад развила у њему? Да ли се и замислити може развјени свијет без тога огромног материјала, који се с поља уноси у мозак кроз канале за то удешене, па се онда

*) Vorlesungen über Physiologie von Ernst Brücke.

**) Има несрећних крајева, гдје се идиотизам појављује сидеком, т. ј. као болест у члаци онога грја.

ту прерађује, задржава, а по потреби и опет на поље износи?

Да мозак може радити радње душевне, требају му дакле тако звану чулни органи, који у магазин и радионицу душе преносе спољашњи свијет, у колико се тај свијет може видјети, чути, омирсати, осјетити и опипати.

А да би радња мождана била нормална, треба мозгу да га добро служи они шмрк, што шаље храну цијелом тјелу човјечијем, па све страше; а онда опет и та храна треба да је добро зготовљена у казани (желуци), добро окислисана промахом атмосферскога ваздуха (плућа) и т. д.

Душевној радњи хоће се веза са спољашњим свијетом уз припомоћ цијелога организма.

Али је ипак главна радња у мозгу. Ово важи за човјека у преваходном степену. Нема сумње, да и животиња уноси у свој мозак утиске из спољашњег свијета, и да на њих реагује више или мање. Али пит је обим тих утисака тако огроман, пит је реакција на њих тако многостручна и прецизна као у човјека, а већ о прерађивању утисака у самом мозгу једва да би могло бити и збора. Истина, оно што човјек зна о животињи у том погледу, суди по себи самом. Наученици гову то суђење антропософизам. Ми видимо, да животиња има чулне органе као и човјек, неке још много билије него човјек. Могуће је, да животиња спољашњи свијет својим чулним органима прихвата као и човјек; могуће је, да неке појаве тога свијета, имајући дотичне органе савршеніје

од човјека, још боље прихвата него човјек; али средније, гдје ниче свијест о ономе што се кроз чулне органе унесе из спољашњег свијета, много је слабије и неразвијеније у животиње него у човјека; за то је и прерађивања тих утисака, у колико се указује у свјема душевним појавима, у животиња далеко испод човјекове.

Па и у самог човјека каква голема разлика између мождане прерађивине једнога Европљанина и и. пр. једнога Папуанца!

Као што се прогресивним развитком с вога мозга човјек одликује од све остале животиње, тако би се и људи међу собом могли разликовати по том развитуку. Онда би се могло извести ово правило: Што је у човјека више развијен мозак, то и он стоји даље од животиње; што му је мање развијен мозак, то је и човјек ближи животињи.

Између мождане радње једнога острвљанина фалкландског и једне више организоване животиње биће разлике, али не превелике. У оба ради организм својим вегетативним галиозним животом. Обим утисака из спољашњег свијета скоро да је исти, а и у прерађивању њихову не ће бити велике разлике. Човјек се храни, спн, плоди као и животиња. Душевна радња сведена је на најнижу мјеру. Мозак нема велике потребе да ради, па не радећи не може ни да се развије.

Сит узмио једног Европљанина.

(Наставиће се).

Метаморфози.

(Га:ер).

Ја сам ти се, душо мила,

Свега лишио;

Имах љубав твоју па већ

Што бих жудио?

Већ ако се и по смрти

Може уздати,

Тражим опет да узмогу

Уз-а-те стати.

Ако а' нарав све мијења

У васељени,

Да се с нама љубав наша

Не промијени.

Па ако нас у таласе

Нарав осуди,

Да те бисер шкоља скривам

У моје груди.

Ако ли нас негто сунце

Узгрије, да ти

Буден свијет а ја роса,

Ја чвјет, роса ти.

Ве најелаће милогласје

Вјечно узвлада,

Да сам с тобом у саглају,

С тобом свакада.

Ве л' тјелеса једно друго

Привлаче себи,

Да та срећа нас двојицу

Издада не би.

А нестане л' једном свијет,

Да нас прихвати

У поњедвем уздисују

Празнина мати.

МИЛОШ ОД ПОЦЕРАЈА.

Приповијетка из народног живота.

Пише Симо Матавуљ.

(Наставак).

III.

Такога укопа није било, од кад је Чучево законано. Ту се слегло сав народ манастирске пнорије — неколико села — и полак Крушевца, од куд је било браство (племе) покојника. Покајница не би више било да је пет синова поженно. Свак је рекао да је Јовна Илијина лешне тужила од иједне, као да јој је од срца ишло. Она је у тужалци помичала свог Тада, свијега кукавица, како ће јој вехнути као грана ојечена. — А каква је даћа била! Није шала толики народ, а свакоме је било хљеба, меса и пирница, пак и ракије и вина колико је ко могао. До дуне Чучевљани су припомогли манастиру; сваки је допио по нешто, ко бравна, ко брашна, а ко пића. Заиста ни таке даће није ту нико запамтио. Јело се и вапијало „за покој душе“ док се звијезде не помислише. Дивота бјеше погледати сав тај народ! Људи посједали у двије врете према манастиру; жене и дјеца тако ието у два реда, коео према људима. Сва та томила, богме, жељна пића а ипак нити „више удари у лице“ нити „ракија стаде бесједити“ — као што се у пресемама каже. Видјело се баш да је у ромили жалост претежнија била од сваке друге помисли. Само се о покојнику разговарало, причало се само што је коме добра учинио. Много се што шта дознало, што је до тад гдје ко крио, пак му се сад ражалило те прича. Женске главе износило и фалило се, која ће више, како је и кад којој ваљао.

Боже мој, колико ли их је ту било, које је Плеска, онако у шали, соцнуо и те добро, а сад се нико тога не ејећа, а свак се ејећа добра што му га је Плеска учинио, ја ли што је чуо да је покојник другоме учинио! Колико ли их ту има што су стотине пута, највећени повикали: е грдна Плескурина! а ту на даћи а ма нико да га је тјем надимком поменуо, него свак: лијепи, добри отац Ијаков! Није то, вјерујте, из притворности, него је паш народ такав. Он је у својој простоти племенит и њежан а није раскопан у ријечима да те својине одава колико је раскопан кад излијева срџбу и освету.

Бог да прости доброг казућера!

IV.

Одма послје укопа поведоше Милоша кући. Лако је замислити какав му се јад око срца свио. Јадни дјетић готово за двије недеље удубио се са свим у своју жалост, нити је хтио

да се с ким састаје ни разговара, нити је какав посао прихваћао. Узми књигу пак отиди у једну оградницу иза куће, гдје се дуван садио. Ту сједи испод међе, на како је било у пола јесени загрни, се једном поњавом. Ма никако да помене животом него се предвостручно, преврио оне ојаћеле гњате те догнао кољена готово до подбрата. Тако је мирно сједио да су кокоши слободно кључале око њега као око какве стојине, а врабаца јаташце скакуће и крокчи се по поњави. Он тобоже разговара се с књгом, — ками! Приђе му напа ја ли Милица, да виде пита ради, а он таре сузе. Мирсједи крај њега да га поутјеше, а од зажмури пак ни абера ни на што. За трпезу ријетко је кад и сједио, а кад је сједио ни да заложн. Ноћу стеће и уздише као боник.

Е, толика жалост и тако живљење, сарвало би и кришна момка а камо ли не ће тога козјег свеца. Већ поче да чили и да кашљуца, очи му унале, огањ га спонада, те би, Бога ми, до мало одлетно за поочимом, да укућани и сусједи не усталоше око њега, те павалуј, разговарај га, нагопи га да једе, тамо амо, е чисто му не дадоше да умре. По дунн долазили су и они из манастира, Бенедије (не смијем га зовнути надимком, јер му је грдан), Шмикала и — како се још који зове; пак момци: Кричака, Бургија и Мргуд. Сви су га љубили, јер је свакоме с нечега омплио. Сваки га је разговарао на свој начин, али сви с једнаком љубави. Кричака је навалаљвао да му Милош чита што, јер сам се, вели, зажелио да те слушам, а читао си ми — вели — нечесову приповијетку о нечесову Љубомиру а ма је нијеси довршио. Оно је, вели, било тамац два дана прије него ће се Плеска разбољети.

Спремах Поцерац, с почетка би им свијем алално био на свој љубави а да га нусте на миру, пак нека га његов јад прекине. Али што ћемо? понекада ред је да човек живи другима за љубав и ако му се не милн. Тако је тада било и с Милошем. Гледајући толико љубавнијех душа око себе, није могао а да им не одврати једнаком љубављу, из свога издашнога срца. Пак да речемо и ако бјеше слабуњав, бјеше у годинама кад се не подлијеже лако. Налак жалост му се разгали а скопост му се стаде прикупљати, те се опорави. А кад се мало прибра, осјети да има још нешто што га јакко к животу привлачи. То венито или боље да се рече неко бијаше прије свега његова сестра Милица, његова велика љубав. А друго — можда и јаче од Милицине љубави — бијаше Али о томе другоме, доцијне.

(Наставиће се).

Митрополит црногорски Василије Петровић.

Пише Марко Драговић.

(Наставак.)

Из Беча отпиао је м. Василије у Млетке. Кад је овдје ријеч о Млеткама мислим да не ће бити сувишно ако речем коју ријеч о спошјајма Црне Горе са млетачком републиком.

Тешке су биле околности у којима се је Црна Гора налазила у ово вријеме, и тешак је био живот којим је ова живјела. Од свуд стијењена, од свуд затворена, браћа у ронству тешком, а братека Руејаја далеко. Црна је Гора блика прави „спрак тужни без нијде никога, једна сламка међу вихорове“. Опољена са сваке стране душманином вјере и народности, Црна Гора вођаше вјечну борбу против варварства турскога и лукавства латинскога. Да је Црна Гора бројила милионе становника и стотине хиљада војника, а не ваљано год сто хиљада становника и петнаестину хиљада војника, и тада би јој тешко било издржати борбу, какве силе пут ње зијеваху. Латинство и исламство њаше рука за руку да сатру и униште православље и свакога ко га исповиједа. Здружише се враг и сатана да прожурју и ово мало српске слободе што се бјеше сачувало у горе црногорске. Црногорци мораху бити вјечно на војничкој стражи и не знаваху од куда ће их пријед биједи снахи: или од дивљега варвара Турчина, или од мудрога лукавога Латинца. Турци свим оружја хођаху да сатру Црну Гору и Млетачки мост у њеној помогаху; с друге стране ови нести Млечани стараху се да Црногорце лукавом политиком задобију за своје интересе, да за њих крв пролијевају, да учвају Млечанима плехи од Турака, кад се њаху враг и сатана ухватити у коштан, а то се је често пута догађало, као што ћемо видјети у напријед. И император римски (аустријски) и двор неаполитански, и република млетачка тражили су пријатељство црногорско и користовали су се њеним јунаштвом, на кад би им Црна Гора саслужила добру службу, они не само да јој не би то добрим вратили, но су се исти дружили са највећим душманином црногорским Турчином, на овемо помагали против мале Црне Горе, али је ону опет Бог бралио и витештво црногорских јунака, те је ова остала сачувана.

Осим ових тешкоћа које Црна Гора трпљаше од силе непријатеља извањских, она је и унутрашњости била лишена и највиших потреба за њено живљење, на ове мораше тражити изван у туђина. Но гдје? Турска и њени градови затворени те тамо Црна Гора није могла ништа добити. Дакле морала се је обраћати к млетачкоме приморју да у млетачким градовима купује своје потребе. Но и ово се је морало куповати скупом цијеном. Црна Гора је морала или отимати силом оружја оно што јој је било потребно, или помагати Млечанима оружјем. Осим тога Црна Гора је морала често пута, да ублажи Млечкиње, чинити разне писмене изјаве пријатељства према влади млетачкој и у истијема признавати млетачку републику за свога покровитеља. Разумије се, оваква писма морала су се писати осим мекимјем слогом и онаквјим тоном који се је морао најбоље допадати млетачкој влади, а то се већ разумије да је њиховој жељи годило кад се је у писима изражавала највећа благодарност за добротелства и покорност према „превредној“ републици и њеном

принципу. Но ово се је чинило у нужди кад се није имало нуд ни камо, но да би се избавило од врага морало се је пријатељствовати са сатаном, тек да обојица не пакутеједновремено.

Кад је пак млетачка влада писала што црногорскоме народу, и његовијем господарима владикама, као на пр. разне свједочење о ратовима, разне даровне грамате, то су они писали тоном високојеријем, чисто суверенскимјем, гдје себе представљају за све добротворе и покровитеље Црне Горе.

Кад ми не би све ово знали, морали би често пута науту у сумњу односно самосталности Црне Горе, кад би читали нека писма која су писали Црногорци и господари црногорски млетачкој влади, а такође и млетачке власти Црногорцима. Овако, не гледајући на садржај тих писма и одношај Црне Горе к млетачкој републици, ми ћемо остати при узјерену да је Црна Гора свагда била самостална — независна, никоме непотчињена.

Не ће бити сувишно ако овдје кажем неколике ријечи у опште о помоћима које су Црногорци чинили млетачкој републици.

Свагда кад је република ратовала са Турцима обраћала се је к Црној Гори е молбом да јој дође у помоћ. Црногорци, и ако су добро знали млетачко лукавство и мржњу према Црној Гори, желећи што је више могуће зла учинити опшему душманину хришћанства Турчину, притијегали су Млечима у помоћ и уинили су млетачкој републици у томе велике помоћи. Да није било Црне Горе, која је као тврди бедем стојала међу Турском и Млетачком, Турци би, ако не више што, освојили млетачко приморје.

Кад је војска млетачка ударила на Нови у Босни Которској, године 1687, на кад је Топал-паша дошао у помоћ Новоме, онда Млечани, видјећи се у великој опасности, позваше Црногорце у помоћ. Ови одмах дођу и својим јунаштвом развију и пробају Турке од Новог и тимем снашоше млетачку војску од погубије. Дивно ли је владика Петар II. освојао овај догађај у своме „Горскоме Вијенцу“:

Нови граде, сједиш на крај мора,

И валове бројиш низ пучину,

Као старак на камен сједиш

И то набраја своје бројанине.

Дивна снаха што си онда сн!о!

Млечкини те морем подухвесе,

Црногорци гором опасаше,

Састаше се у тавре вилове,

Оскрпаше краљу и војском,

Те од таде не смрдих некрпљу.

Топал-паша су додешт хиљада

Да помозе Новоме хташе,

Сретоше га млади Црногорци,

На камено поље позуано;

Турекјо капи ту име погну,

Сна утону у једну гробину,

Мож и данас виђет коштурину.

Кад је хтио Сулејман-паша од Арбаније да удари на млетачко приморје, Црногорци су послали војску и предузели пашу на Вртијелку и ту се побиле с њиме и вратили Турке натраг. Овдје је погинуо знаменити јунак Бајо Пилвапини.* Кад су Турци кренули од Бара, преко Сутормана, да похарају приморје Приморје, опет Црногорци прискочише Млечанима у помоћ те се побиле са Турцима и вратиле их натраг. Последње тгга Црногорци потукоше Турке на Шестанску Гору, на Водник, на Царине, и

* Бајо Пилвапини био је уекон на Херцеговине, на Ниве. Он је живио некад у Црној Гори, а некад у приморју, одакле је постојано војевао против Турака и много их јади вадио. И сад се у Босни Которској, недалеко Пераста, ваљеш Дражина врта и Оравца, налазе развалине од куће Баја Пилвапини. М. Д.

и др. мјеста, и то све помажући Мљетчанима, и не пуштају Турке на мљетачку земљу.

Велику је заслугу учинила Црна Гора мљетачкој држави, кад је био послан на Цетиње мљетачки посланик Бартоло Ерица. Овај је дуго времена живио у манастиру цетињском, гдје се је користио највећијем гостопримством црногорског господара-митрополита. Одавље је Ерица почео изучавати Црну Гору и Арбанију и пиљати доноси својој влади о стању околиних турских земаља, које је мљетачка влада жељела присавјединити својој држави. Кад су Турци дознали за такве намјере мљетачке владе, послали су 60 хиљада војске са намјером да казне Црну Гору за њено пријатељство са мљетачком државом и да Ерицу ухвати и пошаљу у Цариград, па последице да покарају мљетачко приморје. И ако су Црногорци одмах изашли против турске војске, опет је нијесу могли зауставити, но су Турци дошли на Цетиње. Турци околе манастир, и Италијани, који су се нашли на Цетињу, послијеку. Но Ерицу Црногорци сачуваше и здрав изведоше из манастира. Пријед но је Ерица изашао из манастира бјеше наређена у манастиру мина којом ће се лагумати манастир. Та мина била је запалена и њом би разрушен манастир гдје је погинуло и много Турака. Ово се је догодило 1690 године за владе митрополита Висариона Ваице, онага знаменитог владике који је повратио племе Куче у правослање, које бјеше успјела римска пропаганда обрнути у римокатоличку вјеру. У име благодрности за гостопримство, које м. Висарион показа према мљетачком посљанику, и за помоћ коју, за вријеме његово, Црногорци умљетачким Мљетчанима, мљетачка влада посла своје агенце који отравља м. Висариона.

Кад 1717 и 1718 године ударине Мљетачки на Бар и Ушце, скупи се тамо велика турска војска, која на сваком кроку тушјаше мљетачку војску. Мљетачка влада и у тој својој неволји обрати се с молбом к црногорском митрополиту Данилу Петровићу-Беговићу, да дође Мљетчанима у помоћ, обећавајући при том да ће и они учинити Црногорцима велике помоћи и добра свакојака. Владика Данило одазове се овоме мљетачком позиву и са 5500 Црногораца отиде сам лично на помоћ мљетачкој војци и развије Турке, чим је спасао мљетачку војску од савршене погибје.

О овој помоћи, коју Црногорци учинише Мљетчанима, свједочи атестат којег даде главни начелник мљетачке флоте Андрија Пизано владичи Данилу 19. Августа 1718 године.* Но пошто је пролазила онајест, Мљетачки свјадга забораваљу оно што су у вријеме нужде обећавали Црногорцима. Дивно је владика Петар II. о овоме рекао у „Горскоме Вијенцу“ кад војвода Драшко одговара виезу Јанку како га је дочекао у Мљетке Дужде Мљетачки. Дочека ме вели :

„Не лијепо, него презијено!
Обећа ми и што ми не ксакх;
И помислих кад од њега подох:
Било мени јутро и довајек,
Ево ерече да се Црногорци!
Дабуду лу повећт доста праха
Да с' изљу чим бити с Турцима.
Кад последише све оно илани,
Ка' да ништа ни абороно није;
И но сад ми не бих дјерпао
Мљетко је да рече бијело.

Ова истина изречена устима великога цјесника не тражи коментара. Но не само да Мљетачки нијесу

* Оригинал онага атестата, штењог на талијанском језику, издава се код мене. М. Д.

испуњавали своја обећања „вратити добрим за добро“, но су свијема, и најпоштеднијима начинима навести ли Црногорцима. Кад бјеше метнути пред собом питање : Чим је мљетачка република враћала Црну Гору за ове велике помоћи које је њој Црна Гора чинила, то бисмо добили кратак, јасан, лакоичан одговор : да је Црна Гора примала „за ману жуч, за воду оцат.“ Послудиши мљетачке владе према Црној Гори видјеће се чешије пута у овој расправи.

Сад ћу рећи још неволике ријечи оширније о пограничнјима сношајима Црне Горе са мљетачком републиком.

Као што већ би речено више, мљетачка република, знајући добро важност Црне Горе као свога зашлећа против Турака, и црногорско јунаштво, старала се је да се користи Црном Гором и да утврди свој уплив међу Црногорцима, али не пријатељством према Црној Гори, него хитрином и пријезваром и свакога рода лудашством и обећањима „дула у ваздуху.“ Зато је република држала у мљетачкоме приморју — Бони Которској, своје чиновнике, које је бирала међу највишим хитрацима, те су они морали зоркијем оком гледати на све што се чини у Црној Гори, и у околињима у Црној Гори мјестима. Такви су били Иван Болица, Зано Болица, Јеро Пашић, Николај Болица, с којим ћемо се чешије пута сретати, и други. Осим ових чиновника, мљетачка влада нијала је у приморје особите више чиновнике „привидуре екстерадитарне“. Они су имали строге наредбе од своје владе да буне Црногорце међу собом, и да буне околине Турке против Црне Горе, те да тијем доводе Црну Гору у такво стање да се она, хоће ли неће ли, од невоље мора пријатељити са Мљетчанима и тражити њиху помоћ.

Бивало је времена кад је Црна Гора била још у којаквама приличним одношајима са мљетачком републиком. Но и тајни су се одношаји мало продужавали. Чиновници мљетачки, из мљетачког приморја, пиљаху разне клевете против Црне Горе својој влади. Тако се је говорило : како Црногорци тлаче и газе принципове приморје, како Црногорци арају и пљамкају, жаре и пале све што им до руке дође; како обујају мљетачке поданике и т. д. Мљетачка влада издавала је наредбе да се затварају границе мљетачке пред Црногорцима, подизали су Приморце против Црногораца, и забрањивали им имати икаквих сношаја с Црногорцима; забрањивали су водити с Црногорцима икакве трговине; ништа од њих не куповати, и ништа им не продавати. Ријечју сваке тешкоће, које је могло замислити мљетачко лукаштво, чинене су Црној Гори.

Црногорци, разумије се, морали су тражити силном оно што би морали добити мирнијем начином, да је било човјечности код мљетачке владе и њенијех органа који работашу око грани да црногорскијех. Они оружаном силом напалаху на мљетачке пограничне земље, и оружјем задобиваху оно што им бјеше од потребе за живљење. Многи штеци називаху и називаљу овакве поштујне Црногораца „варварством“, „грабежом“, „разбојништвом“, „лудаштином“ и т. д. Али нека ево такви писатели и пресуљивачи оваквијех поштујнак црногорскијех метну „руку на мамет“, па нека се заштају : што је морала Црна Гора чинити затворена у ово планине, у ови криш мученички, у све голе литице с једне стране варварством турскијем, с друге стране лудашством мљетачкијем, и таквијем начином лишена и

најпотребнијих потреба за живот људи? Зар прекрестити руке, па гледати кад ће „мана паути с неба?“ Не, од варвара морало се је силно отимати оно што су ти варвари хтели одузети од Црне Горе; оно што је свакоме човјеку најсветије и најпотребније: „Слободу“ и „средства за живљење“.

(Наставиће се).

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ПРИКАЗАН ЊЕМАЧКОЈ ПУБЛИЦИ.

У бечком листу „Трибини“, који је на жалост почетком ове године престао излазити, приказала је гђца Маја (биће владка: Мара*) Стратимировићева њемачкој публици велики pjesнички дјело нашега владике Рада: његов „Горски Вијенац.“

„Горски Вијенац“ који је код цијелога нашег народа ушао у сва своја права која му у цијној мјери даје и осигурава његова pjesничка вриједна, почео је већ обрађати на себе пажњу и осталога свијета.

Као што је свако кроз оригинално дјело одвећ тешко ове године у други језик а да тимем не изгуби много од своје приобитне љепоте, тако се и за „Горски Вијенац“ с пуним правом узима, да га је скоро немогуће превести на страни језик.

Чињени су у том огледу на руском и талијанском језику, по на томе је и остало.

Овдје је огледала гђца Стратимировићева, да, приказујући „Горски Вијенац“ њемачкој публици, пријеводом неколиких мјеста из њега додаже љепоте оригинала, а у исто доба да остави цјеран духу pjesме како у самими ријечима тако и у метрици.

У колико је она успјела у том њемачком језику по тим мјестима, које ћемо поредити с оригиналом.

По приједно је, да се знаде цијелим пријавом тај. За то га овдје саопштавамо:

„Велики политички догађаји, који су у потоњим десетинама овога вијека учинили преврат на истоку Јевропе и којима се још не може крај сачекати, потицали су на позорницу општег интереса земље и народе, о којима се прије недевет година и у најобразованијим несловенским круговима једва знало да су живи а камо ли да што значе.“

Међу овима земљама нарочито је мала Црна Гора, која је доцна класичним јунаштвом и домољубљем својих синова задивила Јевропу, па и у моралном и умном погледу осигурала себи симпатије свих савременика.

О тога држим да не ће бити неутодно нашим читаоцима, да се боље упознају с једним дјелом, које је саставио Црногорац, а које, поставши већ одавна својина цијелога српског народа, заслужује да се цијени и преко граница српскога језика. То је дјело „Горски Вијенац“, а творца је велики патриота и pjesник владика Петар II. Петровић Његуш.

„Горски Вијенац“ (њемачки: „Ein Kranz aus den Bergen“), тај биеер српске књижевности, јенев је драматски. Сам pjesник назива га „историјско збитје“. Неопцијенима вриједно т његова лежи врије свега у чисто српском духу, загараном љубављу к слободи и најчистијим патриотизмом, који га кроз провијања. С тога је и стечено популарност, којом се само дивне српске народне pjesме поношти могу. Осим тога, он је вјерно огледало карактера, нарави и обичаја народа црногорскога, и већ из тог разлога за

странце од неоспорнога интереса, да и не уземмо у обзир велике pjesничке љепоте, којих је пуно у њему.

„Историјско збитје“, које чини средините сјења, доцна је једно од најважнијих обривних такава у историји не само Црне Горе него и цијелога народа српског. Оно се тиче кравце петраге свијех Мухамедоваца т. ј. одемника у Црној Гери, које се догодило на бадњи дан 1702, под владом владике Давида I. Петровића Његуша, оснивача данашње династије. Најврије су одметници у савезној народној скуштини позвати били, да се врату у вјеру својих отаца. Они, који су се у потоњи час одрекли корана и крстом прекрестили, били су доцна примљени као браћа. Тим дјелом самостојно осигуран је тада у тешку онаште доведен онетанак Црне Горе као самостојане хришћанске државе. За подјармљену српску браћу остало је „тинејздо соколство“, мала али слободна Црна Гора, и даље као звијезда која је предвањавала зору љепше будућности, која их је храбрила да не клоцу у борби „за крет часни и слободу златну.“ За то народна pjesма слави Црногорце, који су онага славног бадњег вечера прии отпочели бој против невјерника; за то и владика Петар о њима у „Горском Вијенцу“ пјева:

„Соколови, пет Мартиновића,
Које једна преа задвојине,
А одвића једна колијевка;
Два Понака с баријактаром Пимом
И витеже Бориловић Вуче!

Ко умје вама сплести вјенце?
Споменик је вама јунаштва:
Гора Црна и њена слобода!“

У њемачком пријеводу:

O ihr Falken, fünf Martinovics,
Die an einer Mutterbrust gezogen,
Und die eine Wiege grossgewiegt hat;
Zwei Ponake, Fahnenfräger Pimo,
Und du, tapf'rer Borilowitsch Wuche!
Wer kann Euch'rem Ruhme Kranze flechten?
Ew'ges Denkmal Eures Heldenmuthes —
Montenegro ist's und seine Freiheit!“

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Учени друштва.

(Српско учено друштво у Биограду.)
У сједници овога друштва од 29. Новембра 1883 одлучено је, да се управа његова поново обрати молбом на владу српску ради украшења потпоре. Међу осталијема разлозима, којима се та одлука оправдала, налази се и ово: »Грци знају своју научну академљу и два универитета (Атина, Креф), Русији академију и два универитета (Букуреш, Јаш), Мадари академију, два универитета, пет правних академија, и више књижевних друштва, Хрвати академију, универитет и више књижевних друштва, Срби у Угарској своју Матцу, Бугари своје књижевно друштво. И васална кнежевина Србија имаће своје учено друштво и своју велику школу, па зар потоња независна и на ступањ краљевине подигнута Србија да обуставља помоћ ученом друштву, и то у часу кад 10 кагедара у великој школи остаје празних?« — Ст. Врчевић шаље рукописе свога оца, који се упућују стручном одбору. — М. Драговић шаље нову грађу за историју Црне Горе. Упућује се одбору. — Одлу-

* Или је може бити Меја, а то би било мушко име. Све једно, ми ћемо узети да је Мара. У.

чује се, да друштво ступи у књижевну везу са бугарским „књижевним друштвом“ у Софији, са „Матинцом Словенском“ у Љубљани и с „Јелинском академијом“ у Атини.

(Југославенска академија знаности и умјетности у Загребу) имаће је 14. Јануара ов. г. сједницу, у којој је читано више прилога за позивање старе литерарне историје српске, које је послао доносиоц члан Ср. Новаковић, а на име: а) Теодосија миха Хиландарца дјело о Петру Коринћану; б) Живот српскога патријарха Јефрема, који је био 3. Октобра 1375 у Пећи на сабору изабран за патријарха српскога; в) Одломци средњевјековне космографије и географије; г) Апокриф из штампаних зборника Божића у Вуковића оснивача српске штампарнице у Млечима (1520); ђ) Апокриф о Еноху; д) Прича о Антхиресту; е) Апокриф о преисрању Исуса Христа с ђаволом; ж) Апокриф киевскога зборника; з) Требиње, Тврдош и Савина (то су цркви из хранионице манастира Савине); и) Цароставник народне библиотеке у Биограду. — Осим тих прилога предана је у овој сједници и расправа арх. Дучића о положају Добруше или Добруше. Даничић је мислио да је Добруша мјесто или крај у држави говоде Зетске Ђурђа и Балше, сада село близу Павлата и Груде. Новаковић је највише мислио, да је Добруша садашњи Добрун, а доцније да је лежала јужно од Оногошта (Никшића), где се и сада наводи село Добруш код планине између Чева и Пешеваца. Дучић пак доказује, да је та Добруша лежала у старој српској области, која се у споменцима и у народу зове „Хвостно, Метохија, Дукађина.“ У јужни Ђуми садашњег Дукађина, који лежи између Призрена и Снадра, налази се и сада село Добрушта и црква св. Николе, сада у развалини. Ову Добрушту држи Дучић за ону Душанову.

Нове књиге и листови.

Ляхи, жалосно позорије у пет дјелова, од Јована С. Поповића. Народна Библиотека Браће Јовановића свеска 75. Панчево. Наклада књижаре Браће Јовановића. 1884. Цијена 16 новч. —

Позивање и његовање човјечијег тијела за ученике основних школа написано Светозар Милетић учитељ. Треће издање. У Земуну. Издање и штампа Србина Милоша Грабовачког. 1883. Цијена 10 новч. —

Својини. Двије пресме од Владислава, са шест слика. Српчетово издање, Биоград. Штампарија напредне странке. 1883. —

Историја Историја Српског Народа од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Беогу 1884. 1. Свеска. Цијена 20 новч. —

P o l j o d j e l s t v o. По најновијим изворим сложио Petar pl. од Tartaglia-e. Са 82 слике. Nakiadom pisca. Sušak, tiskom Milana Kerdiča. 1883.

Die Serben im südlichen Ungarn, in Dalmatien, Bosnien und in der Herzegovina. Von Theodor Ritter Stefanović Vilovsky. Mit einem Anhang: Die süngarischen Bulgaren von Geza Czirbusz. Wien und Teschen. Verlag der k. k. Hofbuchhandlung Karl Prohaska. 1884. Ово је 11. свеска од дјела: Die Völker Oesterreich-Ungarns. Ethnographische und culturhistorische Schilderungen. —

Два Црнцика. Шала у четири чина. Написао Малован Ђ. Глишић. Биоград, у краљевско српској државној штампарии. 1883. Цијена по динара. — (Наставиће се).

Књижевне новости.

— „Матица Хрватска“ издаће на љето изабране пресме дра. Фрања Марковића под насловом: „Из млађих дана.“

— Чувене басне славнога Крилова преведене су по други пут на енглески језик. Превео их је Харис под насловом: „Krilof's Original Fables“. Руски листови много хвале овај превод.

— Познати слависта међу Французима Луј Деж издао је књигу под насловом: „La Save, le Danube et le Balkan“, где је изложио своје утиске с пута међу јужним Словенима.

— У овогодинњој фебруарској свесци Флајшерове „Deutsche Revue“ извргао је од Г. Розена, немачког главног консула на расположењу, један чланак о краљу Милану у Србија под насловом: „König Milan und die Serben.“

КОРЕСПОНДЕНЦИЈА УРЕДНИШТВА.

Дружини „Нада“ у Биограду. — Док нам се „Црногорка“ не оснажи, не можемо Вам је слаати бесплатно.

Многим питањима. — Са многих страна обратили су се к нама с питањем: е да ли се може добити „Балканска Црница“? Ми овдјем одговарамо свима: да се „Балканска Црница“ не може добити, јер је она још у рукопису; дакле још није изишла на свијет, или је изнесена на књижарнички назар. За то је залудно пропитиване.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ НА „ЦРНОГОРКУ“.

Изишао је ево и 4ти. број „Црногорке“. Публика наша могла је већ увидјети озбиљну намјеру, која је скопчана с издавањем тога листа, а може већ судити од прилике и о садржају и тенденцијама његовијем.

Позивамо дакле на претплату свакога пријатеља „Црногорке“.

Претплатна је цијена „Црногорци“ :

За Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину :

на годину 6 фор. а. вр.

За Срвију :

на годину 20 динара

За све остале земље :

на годину 20 франака

Претплата нека се шаље по поштанској упутници на г. Петра Рамадановића у Котр (за „Црногорку“).

Особито се опомињу претплатници из Босне и Херцеговине, да нам само на тај начин шаљу претплату, а никако у неплаћеном пнему.

За претплатнике из Срвије биће најзгодније да шаљу претплату на књижару В. Валожића у Биограду, с којом ми у свези стојимо.

Цетиње, 31. Јануара 1884.

Уредништво „ЦРНОГОРКЕ.“

Свијема бројевма „Црногорке“, који су од нове године па до сад изишли, можемо још послужити нове претплатнике.

УРЕДНИШТВО.